

PARADIGMA UNITĂȚII NAȚIONALE LA MITROPOLITUL SIMION ȘTEFAN

Pr. conf. univ. dr. Remus ONIȘOR

Facultatea de Teologie Ortodoxă

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

onisorremus@yahoo.com

Abstract: The Paradigm of the National Unity from the Perspective of the Simion Stefan Metropolitan

Saint Simion Ștefan, in delicate religious climate, prints The New Testament in Romanian. He accepted the conditions imposed by the Calvin superintendent, transforming these conditions into something positive for the Church and the national culture, turning a negative into a positive.

Because of this translation, the Romanian language will permeate faster into the cult. Simion Ștefan is the promotor of the affirmation of the Romanian language, of the circulations of words and neologisms. He was a hierarch filled with boldness, courage and ability, and his translations are a preamble of national unity.

Keywords: translation, national unity, symbol, New Testament, literary language, print

Preliminarii

Sfântul Simion Ștefan a fost o personalitate remarcabilă a culturii și istoriei Bisericii noastre. S-a vorbit și se vorbește mai puțin despre climatul religios al epocii sale, sau se vorbește numai dintr-un anumit punct de vedere. Istoria veacului său se confruntă de multe ori cu contextul politic și religios, dominat de liderii calvini ai vremii, subliniindu-se mai ales aspectul de rezistență prin cultură a românilor ortodocși din Transilvania. Au apărut însă și dezbateri capabile să arate întregul context al aparițiilor tipăriturilor în limba română în spațiul transilvan. Sunt descrise momentele apariției și efervescența legată de traducerea textelor sacre și tipărirea lor în limba poporului.

În gândirea istorică și teologică înainte de '89 s-a mers pe ideea protocronistă, astăzi abandonată. Promotorii acestui curent nu acceptă că în evaluarea unei etape literare, dintr-o anumită perioadă, există și victorii, dar și înfrângeri, ca o parte a jocului contextual.

Sfântul Simion Ștefan a acceptat condițiile impuse de superintendentul calvin, cu aprobarea principelui, dar a transformat aceste reguli și impuneri în ceva pozitiv, pentru Biserica sa și pentru cultura românească.

Istoricii noștri au reținut și accentuat ideea de unitate națională și de limbă literară românească prezente în activitatea vlădicului bălgrădean. Cu alte cuvinte a reușit să „pozitiveze negativitatea”.

1. Tipărituri românești. Influențe interne și externe

Introducerea limbii române în bisericile românești din Transilvania s-a făcut prin hotărârea Dietei transilvane, datorită presiunilor continue și sistematice ale principilor reformați maghiari¹. După cum menționa istoricul alba iulian Ana Dumitran, din cele 400 de tipărituri apărute în Transilvania, în secolul al XVI-lea, doar o mică parte i-a vizat pe români, însă „fără contribuția Reformei niciuna dintre cele 11 cărți românești nu ar fi văzut lumina tiparului”².

Academicianul Virgil Cândea afirma însă: „Motivele acestei uriașe opere care a asociat râvna, știința și eforturile cărturarilor români timp de cel puțin patru secole (XV-XVIII) sunt de ordin intern, național și este inutil să le căutăm în factori externi istoriei și vieții spirituale românești”³.

E foarte greu de explicat de ce în celelalte provincii românești impulsurile interne au venit la aproape un secol după cele din Transilvania. Astfel mitropolitul Dosoftei al Moldovei a tradus și tipărit *Dumnezeiasca Liturghie* abia în anul 1679, adică la peste un secol de la primele tipărituri în românește imprimate de Coresi (*Moltitvelnic* 1567, *Liturghier*

1 v. Ioan Aurel POP, et al. (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol II, (de la 1541 până la 1711), Cluj Napoca, Academia Română, 2016, p. 237u.

2 Ana DUMITRAN, *Religie ortodoxă – Religie reformată. Ipostaze ale identității confesionale a românilor din Transilvania în secolul XVI-XVII*, Oradea, Edit. Ratio et Revelatio, 2015, p. 53-54.

3 Virgil CÂNDEA, *Noul Testament în limba română ca act de spiritualitate și cultură*, în *Noul Testament de la Bălgrad* (1648), Alba Iulia, Edit. Arhiepiscopiei Române a Alba Iuliei, 1998, p. 31.

1570). În Țara Românească primul ierarh care a cutezat să traducă integral Sfânta Liturghie în limba română a fost Antim Ivireanul (Râmnic 1706; Târgoviște 1716)⁴.

La începutul secolului al XVIII-lea, Sfânta Liturghie în limba română se slujea mai degrabă în mod excepțional, după cum atestă secretarul lui Constantin Brâncoveanu, Anton-Maria del Chiaro⁵.

Traducerea cărților sacre, sau a operelor patristice, în limba română era condamnată de Patriarhia Ecumenică din Constantinopol. Astfel Patriarhul Calinic al II-lea, îi scria domnitorului Constantin Brâncoveanu: „Că gândurile cărturărești și pline de taină nu sunt pentru popor”⁶. Când Atanasie Anghel este hirotonit arhieru la București, în 1698, patriarhul Doisitei al Ierusalimului și mitropolitul Teodosie al Țării Românești îi poruncesc ca slujbele în Transilvania să fie făcute în slavonă sau elină, nu în românește⁷.

Atunci când retipărește Liturghierul, în 1683, mitropolitul Dosoftei al Moldovei adaugă și aprobarea unui patriarh răsăritean. Aceasta o face ca să-și justifice demersul și să demonstreze că introducerea limbii române în slujirea bisericească se face în acord cu Sfânta Biserică. Iată mențiunea lui Dosoftei: „Cu blagoslovenia Sfinții Sale Parthenie, preafericitul și părintele nostru oblăduitor și stăpân, Papă și Patriarh de cetatea cea mare a Alexandriei și a tot Egiptul, Libiei, Pentapolei, Etiopiei, părinte părinților, păstor păstorilor, al treisprezecelea den Apostoli și giudecător peste lume”⁸.

La fel vor proceda și editorii Bibliei de la București, de la 1688, precum și alți ierarhi care au susținut traducerea în limba română⁹.

4 v. Emanuel CONȚAC, *Noul Testament de la Bălgrad (1648) și Reforma. Studiu istorico-filologic*, Iași, Edit. Universității „Al. I. Cuza”, 2017, p. 19.

5 Eugen MUNTEANU, *Rolul Bisericii și al textelor cu conținut bisericesc în procesul de formare a vechii române literare. Un punct de vedere filologic*, în Șerban Cantacuzino, *Antim Ivireanul și Neofit Cretanul – promotori ai limbii române în cult*, București, Edit. Cuvântul Vieții, 2013, p. 70-71.

6 Eugeniu de HURMUZAKI – Nicolae IORGA, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XIV₁, București, 1915, p. 329-332.

7 Mircea PĂCURARU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, p. 306.

8 Scarlat Porcescu („Activitatea cărturărească a mitropolitului Dosoftei”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 9-12/1974, p. 812.) observă pe bună dreptate că: „Avem motive să credem că tipăriturile lui Dosoftei și îndeosebi Liturghierul au fost întâmpinate, în anumite cercuri bisericești, cu oarecare rezervă. Inovația era prea evidentă pentru a fi primită în liniște”.

9 Virgil CÂNDEA, *Noul Testament în limba română...*, p. 35.

2. Context politic și religios favorabil

Majoritatea istoricilor recunosc că Reforma religioasă din secolul XVI nu a fost doar o dispută teologică între protestanți și romano-catolici, ci și un impuls în ceea ce privește traducerea textelor sacre în limba poporului. Transilvania va fi și ea beneficiara influențelor venite dinspre Reformă, concretizate în apariția primelor tipărituri în limba română. În urma bătăliei de la Mohacs, Ungaria a ajuns să fie împărțită în trei părți:

1. Ungaria otomană (porțiunea sudică și centrală, transformată în pašalâc)
2. Regiunea răsăriteană (Transilvania) condusă pe Ioan Zapolya (devenit vasal al turcilor)
3. Ungaria habsburgică (un arc teritorial ce se întindea de pe coasta dalmată, trecând prin apropierea Vienei până în mijlocul Slovaciei de astăzi, ca apoi să coboare aproape de Debrețin și Satu Mare)¹⁰.

Catastrofa de la Mohacs a influențat și evoluția religioasă a Ungariei. A fost declarată libertatea cultului pentru luterani, iar mai apoi pentru calvini¹¹. Reforma începe să își facă simțită prezența în spațiul cultural transilvănean, prin apariția la Sibiu a primelor cărți tipărite în limba română, sub îngrijirea lui Filip Moldoveanu (Philippus Pictor)¹². S-a tipărit mai întâi Catehismul (1544), apoi Tetraevanghelului slavo-română (1551-1553)¹³. Istoria Reformei în Transilvania se va diversifica prin pătrunderea altui curent teologic protestant – Calvinismul¹⁴.

În secolul XVI vor fi la conducere principii catolici, iar apoi calvini, care vor încerca să determine pe români să treacă la Reformă. Preoții au obligația de a propovădui „cuvântul lui Dumnezeu curat și drept în limba lor adevărată, românească, spre edificarea obștii”¹⁵.

10 v. Graeme MURDOCK, *Calvinism on the Frontier, 1600-1660: International Calvinism and the reformed Church in Hungary and Transylvania*, (Oxford Historical Monographs), Oxford, University Press, 2000, p. 10-13.

11 v. Emanuel CONȚAC, *Noul Testament de la Bălgrad...*, p. 35-36.

12 Arnold HULTMANN și Pavel BINDER, *Contribuții la biografia lui Filip Moldoveanu, primul tipograf român. Evoluția vieții culturale românești la Sibiu în epoca umanistă*, în *Limbă și Literatură*, vol. XVI (1968), p. 146-174.

13 Ioan – Florin FLORESCU, *În multe chipuri de Scripturi. Studii de traductologie biblică românească*, Iași, Edit. Universității „Al. I. Cuza”, 2015, p. 179-201.

14 v. George HANCOCK-ȘTEFAN, *Impactul Reformei asupra românilor între 1517-1645*, Oradea, Edit. Cartea Creștină, 2003.

15 Ștefan METEȘ, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, vol. I, ediția a II-a, Sibiu, Edit. Librăriei Arhidiecezane, 1935, p. 82.

Iată ce argument găsim în Polojenia (introducerea) Molitvelnicului coresian (1567/1568): „Rumânește am scris acest Molitevnuc cum să înțeleagă și popa ce zice însuș și oamenii ce ascultă, că alte limbi (= po-poare) înțeleg; și Dumnezeu așa au fost lăsat și proorocilor și apostoli-lor să grăiască în limba cum înțeleg și grăiesc oamenii. Și cu adevăr zice cum în vânt grăiește popa când nu înțelege au el, au oamenii. Frații miei popi, cu bun înțeles și mare frică și cinste pomeniți numele Domnului; nu boscorodiți că va bate voi Domnul... nu bateți joc de Dumnezeu și de creștinătatea proastă (simplă)...”¹⁶.

În secolul XVI, istoriografia românească menționează și câțiva episcopi români reformați¹⁷.

Cel mai îndrăzneț proiect biblic și cultural românesc din secolul XVI, este traducerea Vechiului Testament în limba română, cunoscut sub numele de *Palia de la Orăștie* (1581-1582).

Secolul XVII v-a fi controlat politic în Transilvania de principii calvini. Gabriel Bethlen (1613-1629) v-a încerca și el o convertire a românilor la calvinism. Politica religioasă a acestuia v-a fi continuată de urmașul său, Gheorghe Rakoczy I (1630-1648), apoi de fiul acestuia Gheorghe Rakoczi II (1648-1660)¹⁸. În secolul al XVII-lea, obiectivul reformatorilor maghiari nu a mai fost întemeierea unei biserici reformate românești, ci introducerea doctrinei reformate în Biserica Ortodoxă¹⁹.

În acest context se va desfășura activitatea de răspândire a reformei în secolul XVII, în vremea în care Biserica românească se afla sub conducerea mitropolitului Simion Ștefan, cel care va realiza marele act cultural și național: tipărirea *Noului Testament de la Bălgrad* (1648).

3. Conducătorii calviști maghiari și relația lor cu Simion Ștefan

Programul de convertire la calvinism al românilor transilvăneni cunoaște în secolul XVII mai multe episoade. Avem un program stabilit cu prilejul preluării scaunului vlădicesc de la Bălgrad de către Ghenadie Bradi, spre sfârșitul anului 1627. Acum Gheorghe Rakoczy I (9 noiembrie 1638)

16 v. Emanuel CONȚAC, *Noul Testament de la Bălgrad...*, p. 47-48.

17 v. Ana DUMITRAN, *Religie ortodoxă – Religie reformată...*, p. 44-70.

18 v. Mircea PĂCURARIU, *Mitropolitul Simion Ștefan slujitor al Bisericii și a poporului român, în Noul Testament de la Bălgrad* (1648), Alba Iulia, 1998, p. 47-48.

19 George HANCOCK-ȘTEFAN, *Impactul Reformei...*, p. 75.

amintește de condițiile predecesorului său, Gabriel Bethlen²⁰, confirmând vechile scutiri acordate preoților români. Avem apoi un al doilea program ce datează din 22 septembrie 1640²¹, care e gândit ca un șablon și în care trebuie să se încadreze urmașul lui Ghenadie.

A treia etapă a programului de convertire apare în actul de confirmare a lui Simion Ștefan și e datat 10 octombrie 1643²². A patra versiune a programului de convertire apare în vremea lui Sava Brancovici²³.

Ultima datează din 20 februarie 1669 și se referă la privilegiile preoților români trecuți la calvinism²⁴. Pentru a avea o imagine mai clară a condițiilor în care un vlădică ortodox trebuia să-și desfășoare activitatea sub conducerea unui principe calvin și sub stricta supraveghere a superiorintendentului calvin, redăm programul fixat lui Simion Ștefan, la 10 octombrie 1643:

1. Va predica pretutindeni Cuvântul lui Dumnezeu după Sf. Scriptură în românește, asemenea vor face și preoții săi.
2. Va primii și va face să primească și alții catehismul calvin, precum și copiii îl vor învăța.
3. Va delătura toate obiceiurile românești de la botez.
4. În locul cuminecăturii v-a introduce pâine și vin nesfințite cu care se va împărtăși numai oamenii în vârstă și cu viață bună.
5. Va face deosebire între cinstea cuvenită Mântuitorului Isus Hristos și sfinților.
6. Crucile și icoanele vor fi considerate numai ca podoabe în biserică și nu se vor închina lor.
7. Obiceiurile și ceremoniile de la gropi și îngropăciuni le va șterge, nu se vor mai face cu „superstiții băbești”.
8. Cununia se va face numai după trei vestiri în biserică, despărțirile nu sunt îngăduite, numai în cazul când unul dintre soți „se duce în țări dinafară și departe” și 4-5 ani nu se aude nici o veste de

20 v. Ioan Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I, Cluj, 1940, p. 198.

21 *Ibidem*, p. 207-209.

22 Ana DUMITRAN, „Aspecte ale politicii profesionale a principatului calvin față de români: confirmările în funcțiile ecleziastice și programul de reformare a Bisericii Ortodoxe din Transilvania”, în *Mediaevalia Transilvanica*, tom. V-VI, nr. 1-2, p. 2001-2002, anexa II.

23 *Ibidem*, anexa XI.

24 Ana DUMITRAN, *Religie ortodoxă – religie reformată...*, p. 84.

el, atunci „după obiceiul bisericilor pravroslavnice ungurești soțul nevinovat și părăsit se poate căsătorii din nou”

9. Oamenii păcătoși vor fi lepădați din biserică.
10. Nu va pune nici o piedică acelora „dintre Românii preoți ori țărani” care luminați de duhul sfânt vor trece la calvini, supuindu-se „episcopului ortodox” al acestora.
11. Dacă soborului mare anual îi va veni înainte „o întâmplare grea în lucrul religiunii” atunci va întreba despre acel lucru și pe suprintendentul calvin unguresc.
12. Protopopii se aleg de consistoriu și nu pe bani; fără cauză și fără cunoștința episcopului calvin nu poate fi scos din oficiu nici un protopop.
13. Vlădica va judeca pricinile împreună cu protopopii, când face vizitațiuni canonice în eparhia sa, în apelație se va judeca la Bălgrad de același vlădică și protopop, „ascultându-se și sfatul poruncitor” al episcopului calvin.
14. Vlădica nu are drept să se amestece în căsătoriile și botezul Ungurilor, decât atunci când un Român ar lua vreo muere sau fată de ungar și aceasta ar vrea să fie cununată prin popă românesc. Popii românești care nu vor ține aceasta, vor plăti pedeapsă întâi 6 fl., a doua oară 12 fl., a treia oară vor fi lipsiți de preoție.
15. Vlădica păstrând credința față de principele îi va da în fiecare an dajdia obicinuită: 32 piei de samor și 4 piei de răs²⁵.

Pentru a fi recunoscut și învesit în demnitatea de arhiepiscop, Simion Ștefan a fost nevoit să accepte aceste condiții fixate de suprintendentul calvin, Istvan Katona Geleji (1633-1649). Titlul lui Geleji era acela de „conducător al Bisericilor Reformate Maghiare”²⁶. Istoricii maghiari îl consideră pe Geleji ca fiind unul din marii conducători ai Bisericii, energic și dăruit Împărăției lui Dumnezeu²⁷. A fost - spun istoricii maghiari – unul din cei mai de seamă promotori ai Reformei printre românii din Transilvania²⁸.

25 Ștefan METEȘ, *Istoria bisericii...*, p. 202-203.

26 George HANCOK-ȘTEFAN, *Impactul Reformei...*, p. 87.

27 *Ibidem*.

28 Istvan JUHASZ, *The Reformation Among Romanians in Transilvania*, Kolosvar, 1940, p. 10, 284.

Istoricii români, începând cu Nicolae Iorga, apreciază energia pedagogică a lui Geleji, manifestată în atât de multe domenii²⁹. Ștefan Meț consideră că ajutorul lui Geleji a fost unul destructiv³⁰.

Probabil că Geleji l-a influențat pe Rakoczy cu privire la responsabilitățile sale politice și a considerat, de asemenea, că are datoria să-i convertească pe români la calvinism. Dar atât metodele sale, cât și condițiile impuse episcopului ortodox de la Bălgrad, nu au fost din cele mai bune³¹. Aspectul pozitiv pe care trebuie să i-l recunoaștem, a fost insistența lui cu privire la introducerea limbii române în slujba religioasă. Limba română va pătrunde mai repede în cult în Biserica din Transilvania, în vreme ce în Țara Românească și Moldova se păstra cu sfințenie limba slavonă.

4. Simion Ștefan – promotor al unității de limbă și de neam

Mitropolitul Simion Ștefan este cel care accentuează pentru prima dată, în mod categoric, importanța unității limbii românești, a circulației cuvintelor și a neologismelor³².

În Predoslovia către cititori³³, avem exprimate succint aceste idei care au făcut epocă în limba română literară: „Aceasta încă vă rugăm să luați aminte că rumânii nu grăiesc în toate țările într-un chip, încă neci într-o țară toți într-un chip. Pentru aceea cu nevoie poate să scrie cineva să înțeleagă toți, grăind un lucru unii într-un chip, alții într-alt chip: au veșmânt, au vase, au altele multe nu le numesc într-un chip. Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni cari îmblă în toate țările. Așa și cuvintele acelea sunt bune carele le înțeleg toți; noi drept aceea ne-am silit den cât am putut să izvodim așa cum să înțeleagă toți, iar să nu vor înțelege toți, nu-i de vina noastră, ce-i de vina aceluia ceau

29 Nicolae IORGA, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, București, Edit. Ministerului de Culte, 1929, p. 301.

30 Ștefan METEȘ, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania...*, p. 197.

31 George HANCOK-ȘTEFAN, *Impactul Reformei...*, p. 88.

32 v. Gavril ISTRATE, „Un moment important al istoriei limbii române literare: Noul Testament de la Bălgrad (1648)”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei* 9-12/1972, p. 749.

33 v. Noul Testament de la Bălgrad (1648), Alba Iulia, 1998, p. 114.

răsfirat rumâni printr-alte țări de s-au mestecat cuvintele cu alte limbi de nu grăiesc toți într-un chip”³⁴.

Prin calitățile deosebite, prin claritatea și fluența frazei, prin felul în care traducătorul se orientează spre limba populară și știe să pună măsură în întrebuițarea tuturor elementelor străine, care constituia moda acelei vremi, Noul Testament de la Bălgrad ne lasă impresia că nu ne găsim numai la peste o jumătate de secol de la apariția ultimelor tipăritele ale lui Coresi, ci la o distanță mult mai mare³⁵.

Limba literară este acea varietate a unei limbi istorice considerată prin caracterul său normat și exemplar, fundament reper și instrument al culturii scrise. O limbă literară este o „fință istorică”, în sensul că are o existență istorică proprie, adică un început, o dinamică evolutivă și un sfârșit³⁶. Nu numai limba română ci și celelalte limbi literare ale Europei moderne au fost marcate, la începuturile lor textuale, de traducerea textului cultului creștin (liturgic, biblic sau omiletic).

Vocația universală a creștinismului a impus multă vreme practica-rerea cultului în limbile considerate sacrosancte, latina în Occident, greaca, ulterior slavona în Orientul creștin al Europei³⁷. În spațiul românesc au fost emise în perioada anilor '80 ai secolului trecut, tot felul de ipoteze, cum ar fi cea formulată de slavistul și folcloristul I. C. Chițimia, istoricul Virgil Cândea și teologul Mircea Păcurariu, potrivit căreia românii au avut texte bisericești esențiale în limba lor din vremuri dinainte de adoptarea slavonismului.

Alte păreri mai recente, sunt concentrate în jurul filologului bucu-reștean Ion Gheție, care susține că limba scrisă și dezvoltarea literaturii române în secolul al XVI și în prima jumătate a secolului al XVII-lea, sunt rodul unui cumul de factori interni și interni³⁸.

Sfântul Simion Ștefan a subliniat un adevăr care v-a dăinui peste veacuri: „Cuvintele sunt ca banii...”. Desigur că argumentul acesta este unul convingător, ca și acel al sfântului Pavel, invocat cel mai adesea de

34 *Ibidem*.

35 Gavril ISTRATE, *Un moment...*, p. 749-750.

36 Eugen MUNTEANU, „Reforma și începuturile limbii române literare”, în *Dilema Veche*, 713/2017, p. 20.

37 *Ibidem*.

38 Ion GHEȚIE și Alexandru MAREȘ, *Începuturile scrisului în limba română: contribuții filologice și lingvistice*, București, Edit. Academiei R.S.R., 1974.

reformatori (în formularea lui Simion Ștefan): „ce în besereacă voesc cinci cuvinte, cu înțeles, a grăii ca și pre alții să-i învăț, decât zeacemie de cuvinte într-altă limbă”³⁹.

Simion Ștefan a fost un om talentat în mod special, dovada fiind traducerea Noului Testament. Argumentul sfântului Ștefan v-a fi preluat de mulți alții sau chiar „împrumutat” de o serie de cărturari care i-au urmat. Majoritatea specialiștilor care s-au ocupat de limba și literatura veche, au constatat nu numai multele apropieri dintre Noul Testament (1648) și Biblia de la București (1688), ci și măsura în care traducătorii acestuia din urmă și-au însușit multe pasaje și le-au înglobat în propriul lor text⁴⁰.

Profesorul ieșean G. Istrate, emite ipoteza că traducerea lui Simion Ștefan stă „sub semnul unei varietăți de forme și cuvinte care se datorează și epocii în care apare această carte”⁴¹.

Fiecare traducere nouă aduce față de cele precedente nu numai elemente pe care le impune progresul și limba, ci și o serie de particularități pe care fiecare cărturar le împrumută din graiul zonelor natale⁴².

Așa se explică cum multe din aceste tipărituri românești, chiar dacă nu sunt menționate expres, au fost folosite de cărturarii munteni sau moldoveni în mod tacit, prin preluări literale sau prin prelucrări și adaptări succesive, creându-se așa cum s-a afirmat de mulți lingviști și specialiști români, o linie evolutivă, nu doar supradialectală, ci și supraconfesională⁴³.

Concluzii

Sfântul Simion Ștefan a păstorit Biserica ortodoxă din Transilvania într-o perioadă dificilă sub aspect politic și religios. S-a dovedit a fi un ierarh plin de înțelepciune, curaj și abilitate. A știut să treacă peste multe obstacole, lăsând bisericii și culturii române un dar de mare preț: Noul Testament. E prima traducere integrală tipărită a Noului Testament în românește, cu influențe benefice asupra istoriei ulterioare e Bibliei în

39 Noul Testament de la Bălgrad (1648)..., p. 450.

40 Emanuel CONȚAC, *Noul Testament de la Bălgrad (1648)...*, p. 126-129.

41 Gavril ISTRATE, *Un moment important...*, p. 75.

42 *Ibidem*.

43 Eugen MUNTEANU, *Reforma...*, p. 31.

limba română. Reforma religioasă din secolul al XVI-lea din Europa, a avut o serie de exigențe teologice și culturale, care au influențat opera de traducere biblice în limba vorbită de popor.

Simion Ștefan a fost cel care s-a făcut mesagerul curentului care v-a favoriza apariția cuvântului lui Dumnezeu în limba română, în vremea în care slavona nu mai era înțeleasă nici de preoți, nici de credincioși.

Prin tipărirea Noului Testament de la Bălgrad, Simion Ștefan intră în panoplia marilor oameni de cultură, care au știut să fie temelie în afirmarea spiritualității poporului român.